

Wat kunnen we leren van Trumps 'domheid'?

Het is verleidelijk het dwaze beleid van Donald Trump en andere radicaal-rechtse leiders af te doen als dom. Maar de oplossing ligt niet in de zogenaamde wijsheid van de financiële markten of AI.

William Davies

Er zit een verschil tussen de kritische reacties die werden uitgelokt door de eerste en de tweede regering van Donald Trump. Zijn onverwachte overwinning in 2016 en de gevolgen daarvan zorgden voor een golf van liberaal-progressieve bezorgdheid over het lot van objectieve kennis – niet alleen in de Verenigde Staten, maar ook in Groot-Brittannië, waar in datzelfde jaar voor Brexit werd gestemd, na een campagne vol verdraaide feiten. Al snel ontstond er een nieuw vocabulaire om deze 'kenniscrisis' te beschrijven. Oxford Dictionaries riep *'post-truth'* uit tot woord van het jaar, terwijl Merriam-Webster koos voor *'surreal'*. De opkomst van 'nep-nieuws', verspreid door online bots en Russische trollenfabrieken, duidde erop dat het gezag van de professionele journalistiek ernstig was aange tast door de macht van de sociale media. En toen Trumps adviseur Kellyanne Conway enkele dagen na zijn inauguratie in 2017 de term 'alternatieve feiten' introduceerde, leek de leugenachtigheid van de nieuwe regering bijna officieel bevestigd.

De paniek over de waarheid had een ongewenst neveneffect: ze gaf juist kracht aan degenen die men probeerde te bestrijden. 'Nep' werd een van Trumps favoriete scheldwoorden, vooral gericht tegen nieuwsmedia die onwelkome feiten over hem en zijn medewerkers publiceerden. Een groeiend netwerk van Maga-media versterkte de leugens en ontkenningen van de president nog meer. De middelen van liberaal-progressieve experts leken machteloos tegenover zo'n schaamteloze dubbelhartigheid. Een belangrijke referentie in die tijd was de denker Hannah Arendt, die in *The Origins of Totalitarianism* had opgemerkt dat 'het ideale subject van totalitaire heerschappij niet de overtuigde nazi of de toegewijde communist is, maar iemand voor wie het onderscheid tussen feit en fictie [...] niet langer bestaat'.

In 2025 hebben de verwijten een andere toon. Voor veel mensen is het grootste probleem niet meer dat we in een tijd van leugens leven, maar in een tijd van domheid. Die diagnose wordt breed gedeeld, van links tot rechts. In januari schreef de conservatieve columnist David Brooks in *The New York Times* een stuk met de titel *The Six Principles of Stupidity*. Volgens hem gedraagt de nieuwe regering zich 'op een manier die volledig voorbijgaat aan de vraag wat de gevolgen zullen zijn'. In maart mengde Hillary Clinton zich in het debat met een opiniestuk getiteld *How Much Dumber Will This Get?* 'Het is niet de hypocrisie die me stoort', schreef Clinton, 'het is de domheid.' En in april publiceerde de marxistische schrijver en denker Richard Seymour een essay met de titel *Stupidity as Historical Force*. In plaats van Hannah Arendt citeerde Seymour de revolutionair Leon Trotsky: 'Wanneer de politieke curve daalt, overheerst domheid het maatschappelijke denken.'

Trump ligt nog altijd even vaak en even schaamteloos als in 2016, maar inmiddels voelt het vertrouwd. Wat valt er, tien jaar na het begin van zijn politieke carrière, nog meer te zeggen over deze 'oorlog tegen de waarheid'? Toch zijn er in zijn tweede ambtstermijn minstens twee nieuwe en duidelijk 'domme' aspecten te herkennen. Het eerste is de chaotische incompetentie die ertoe leidde dat een journalist van *The Atlantic* per ongeluk werd toegevoegd aan een Signal-groepschat over Amerikaanse militaire operaties – een chat waarin ook de vicepresident en de minister van Defensie zaten. (Dit fiasco was de aanleiding voor Clintons opiniestuk.)

Het tweede is de onbegrijpelijke vasthoudendheid aan beleid – zoals invoerheffingen en het schrappen van financiering voor medisch onderzoek – dat grote schade veroorzaakt zonder enig aantoonbaar voordeel, zelfs niet voor Trumps eigen achterban of cliënten, laat staan voor zijn kiezers. Het aanstellen van de prominente vaccinscepticus en wellnessgoeroe Robert F. Kennedy jr. als minister van Volksgezondheid en Sociale Zaken gaat verder dan het negeren van de waarheid; het voelt als een aanval op de vooruitgang van de mensheid. De overgang van Trump I naar Trump II heeft ertoe geleid dat irrationaliteit zich niet langer beperkt tot het publieke debat, maar zich nu diep in de aderen van de regering heeft genesteld.

Wanneer we het gedrag van anderen proberen te begrijpen, gaan we meestal uit van het principe dat mensen redenen hebben voor wat ze doen – ook als die redenen emotioneel, kortzichtig of cynisch zijn. Na het fiasco met de groepschat en de ophef over de invoerheffingen begonnen mensen op sociale media er bijna een spel van te maken om de daden van de regering-Trump te verklaren binnen hun eigen favoriete denkkader. *Signalgate* moest wel opzettelijk zijn gebeurd; de tarieven zouden deel uitmaken van een groter plan om de dollar te laten instorten ten gunste van een bepaalde economische groep. Het gevaar van zulke steeds ingewikkeldere verklaringen voor domme beslissingen is dat ze die daden onterecht een zekere intelligentie toeschrijven.

Dergelijke speculaties roepen vaak een bekend tegenargument op, dat nog sterker leunt op het verwijt van domheid. Nee, zo luidt de reactie, Trump en zijn mensen spelen geen vierdimensionaal schaak – we zien simpelweg de gevolgen van het feit dat een instabiele man het hoogste ambt heeft gekregen, omringd door een kliek van domme en onbekwame meelopers. Waar de politieke sociologie tekortschiet om dit te verklaren, nemen medische psychiatrie en een soort sociaal darwinisme het over. De letterlijke betekenis van stupiditeit – een toestand van 'verdooving' (*stupor*) – verwijst naar het ontbreken van elementaire denkvermogens en bewustzijn, bijna tot aan de grens van bewusteloosheid.

De eerste maanden van Trumps tweede ambtstermijn riepen vergelijkingen op met de film *Idiocracy* van Mike Judge uit 2006. In die film wordt een soldaat van gemiddelde intelligentie vijfhonderd jaar in de toekomst wakker, waar hij ontdekt dat Amerika wordt geregeerd door pure domheid. Cultureel, technologisch en ecologisch gezien voelt die film vandaag bijna profetisch aan. Afval en vervuiling zijn overal. De president is een tv-beroemdheid die zich gedraagt als een professionele worstelaar. Artsen zijn vervangen door logge diagnosemachines. Consumenten staren naar schermen vol schreeuwerige advertenties en herhalen slogans alsof het memes zijn. Wanneer de soldaat de mensen ervan probeert te overtuigen hun mislukte gewassen niet langer te besproeien met een Gatorade-achtige

Domheid kan ook worden gezien als een sociaal systeemprobleem in plaats van een individueel tekort

sportdrink maar gewoon met water, luisteren ze even – totdat de winst van het drankbedrijf instort. Dan keren ze zich massaal tegen hem. ‘Willen jullie echt in een wereld leven waarin jullie de enige persoon die jullie probeert te helpen, willen opblazen?’ vraagt hij wanhopig. En ja – dat blijkt precies te zijn wat ze willen.

We zouden het overdreven consumentisme en de obsessie met winst kunnen zien als symptomen van ons eigen tijdperk van domheid, maar het uitgangspunt van Mike Judge's satire is politiek gezien problematisch. In *Idiocracy* is de reden dat Amerika in de loop van de eeuwen in verval raakt dat slimme mensen (voorgesteld als neurotische professionals) ophouden zich voort te planten, terwijl domme mensen (afgeschilderd als agressieve bewoners van trailerparks) daar juist niet mee kunnen stoppen. Zo raakt de genenpool langzaam 'vervuild' met domheid. In een tijd waarin raciale eugenetica, natalistisch beleid en een fixatie op IQ weer terrein winnen, is dit niet een vorm van sociale kritiek waar veel progressieve of linkse denkers zich comfortabel bij zullen voelen. Toch is het de vraag of tegenstanders van reactionaire domheid zelf altijd vrij zijn van zulke eugenetische fantasieën. Na de Brexit-stemming bijvoorbeeld – een besluit dat, net als Trumps invoerheffingen, leek op een daad van economische zelfvernietiging – klonk onder liberaal-progressieve commentatoren hier en daar het cynische gemompel dat de meeste *leave*-stemmers zó oud waren dat ze waarschijnlijk al overleden zouden zijn tegen de tijd dat Brexit daadwerkelijk werd doorgevoerd.

Je hoeft geen biopolitieke fantasieën aan te hangen om te veronderstellen – of te hopen – dat officiële domheid uiteindelijk zichzelf ondermijnt. Dom economisch beleid leidt onvermijdelijk tot domme politieke strategieën, met als

logisch gevolg verlies van macht. Ook hier biedt Groot-Brittannië een recent voorbeeld. Toen premier Liz Truss in september 2022 haar eigen fiscale overtuigingen belangrijker vond dan het oordeel van de obligatiemarkten, werd ze al na 49 dagen gedwongen af te treden – met een duwtje van de Bank of England. In Trumps geval zagen velen de obligatiemarkten als het laatste bastion van intelligentie in een wereld die steeds dommer leek te worden: de macht die de idioten uiteindelijk wel zou dwingen om de gevolgen van hun daden onder ogen te zien. Dat mechanisme werkt tot op zekere hoogte, vooral wanneer financiële schade direct voelbaar wordt voor leiders uit het bedrijfsleven die dicht bij de president staan. Maar het kan slechts de ergste excessen van de domheid afremmen, niet de domheid zelf wegnemen.

Trumps domheid lijkt een gerichte aanval op de instituties die ons helpen de wereld te begrijpen, zoals universiteiten

De uitdaging van deze politieke crisis is hoe we domheid serieus kunnen nemen, zonder die te herleiden tot iets puur mentaals, psychiatrisch of zelfs genetisch. Domheid kan ook worden gezien als een sociaal systeemprobleem in plaats van als een individueel tekort, zoals André Spicer en Mats Alvesson beschrijven in hun boek *The Stupidity Paradox*. Volgens hen kan domheid zelfs 'functioneel' worden: een vast onderdeel van hoe organisaties dagelijks werken, waarbij nieuwe ideeën en intelligentie worden onderdrukt, zelfs als dat duidelijk schadelijke gevolgen oplevert.

Toch is het moeilijk iets 'functioneels' te ontdekken in Trumps vorm van domheid. Die lijkt minder op bureaucratische traagheid of organisatorische chaos, en meer op een gerichte aanval op juist die instituties – universiteiten,

volksgezondheid, economische data – die ons helpen de wereld te begrijpen. Trumps domheid is dus geen bijproduct van het falen van slimme mensen om de leiding te nemen; ze wordt bewust opgelegd en in stand gehouden. Daarom moet dit probleem politiek en sociologisch worden benaderd, zonder in de tegenovergestelde val te lopen: het ‘sanewashen’ van Trump – doen alsof hij eigenlijk strategisch of sluw is – en zo onbedoeld te vervallen in complottheorieën.

‘Een gebrek aan beoordelingsvermogen is eigenlijk wat we domheid noemen – en daar bestaat geen remedie voor.’ Dat schreef Immanuel Kant in een opmerkelijke voetnoot in zijn *Kritik der reinen Vernunft*. Het ‘vermogen’ waar Kant naar verwijst, is het mentale vermogen waarop volgens zijn filosofie alle kennis en moraliteit berusten: het vermogen om algemene principes toe te passen op specifieke situaties. Dankzij dit oordeelsvermogen kunnen we bijvoorbeeld het concept van een konijn koppelen aan een concreet dier met grote oren en een pluizige staart, of het morele principe dat ‘men de waarheid moet spreken’ toepassen op een bepaalde sociale context. Kant stelde dat mensen hun gebrek aan oordeelsvermogen kunnen verbergen door zich te conformeren aan dogma’s of vaststaande regels, waardoor ze niet zelf hoeven na te denken.

Dat idee komt ook terug in zijn beroemde definitie van ‘verlichting’ als ‘het ontwaken van de mens uit zijn zelfopgelegde onvolwassenheid’. Deze onvolwassenheid, schreef hij, is ‘het onvermogen om je verstand te gebruiken zonder de hulp van een ander’. Kant beschouwde dit cruciale vermogen om zelfstandig te oordelen als een aangeboren, maar ongelijk verdeeld talent onder mensen. Daarmee was hij, wellicht onbedoeld, een vroege voorloper van het eugenetische denken dat een eeuw later zou opduiken in de opkomende wereld van de statistiek en erfelijkheidsleer.

Kants voetnoot werd later opgepakt door Hannah Arendt in haar essay *Understanding and Politics* dat verscheen in 1953, twee jaar na *The Origins of Totalitarianism*. Haar reflecties sloten deels aan bij het pessimisme van de Frankfurter Schule en de kritiek van deze beweging op de moderne ‘cultuurindustrie’. Arendt schreef: ‘Sinds het begin van deze eeuw gaat de groei van de zinloosheid gepaard met een teloorgaan van het gezond verstand. In veel opzichten lijkt dit simpelweg een toenemende domheid te zijn. (...) Domheid, in de kantiaanse zin, is een zwakte geworden die iedereen treft – en kan daarom niet langer als “onherstelbaar” worden beschouwd.’

Hoewel Kants idee van ‘verlichting’ inmiddels tot het verleden behoorde, bleef er nog een sprankje hoop bestaan. Domheid op maatschappelijke schaal moest immers te verhelpen zijn, juist omdat ze, zonder eugenetische of elitaire aannames, niet langer kon worden gezien als een puur cognitief tekort van individuen. Zowel intellectuelen als ‘de massa’ waren eenvoudigweg opgehouden hun beoordelingsvermogen te gebruiken, ongeacht of ze dat vermogen wel of niet bezaten.

Een andere manier om het standpunt van Kant en Arendt te verwoorden, is dat domheid het onvermogen is om verbanden te leggen of dingen met elkaar te vergelijken. In plaats daarvan herhaalt domheid slechts clichés of gehoorzaamt ze blind aan bevelen. Maar wat zijn de sociale en politieke omstandigheden die dit gedrag normaal maken? Een daarvan is een samenleving waarin mensen wachten op instructies over hoe ze moeten denken – een toestand die Kant omschreef als ‘onvolwassenheid’ en Arendt als ‘totalitarisme’.

Dit sociale model van domheid lijkt op het eerste gezicht een aannemelijke beschrijving van het hedendaagse autoritarisme. Maar het mist een cruciaal aspect van de liberale samenlevingen zoals die zich aan het einde van de twintigste eeuw ontwikkelden. Daar werd het vermogen tot oordelen niet uitbesteed aan een dictator, maar aan onpersoonlijke, zogenaamd superintelligente systemen voor het verzamelen en analyseren van gegevens. Neoliberale denkers – onder wie Friedrich Hayek – benadrukten dat de belangrijkste functie van markten het organiseren van kennis binnen een samenleving is. Wanneer markten goed functioneren en prijzen vrij worden vastgesteld hoeft niemand nog verder te denken dan zijn eigen directe behoeften, verlangens en verwachtingen. In zo’n systeem heeft de ‘domme’

persoon evenveel kans om te slagen als de ‘slimme’, omdat het prijssysteem uiteindelijk de collectieve uitkomst bepaalt.

Aan het begin van de 21ste eeuw, toen het platformkapitalisme zijn opmars maakte, werden vergelijkbare argumenten aangevoerd. De voormalige *Wired*-hoofdredacteur Chris Anderson prees big data als een manier om menselijke – en dus feilbare – theorieën en oordelen overbodig te maken. En de MIT-econoom Abhijit Banerjee zag in gerandomiseerde gecontroleerde experimenten een methode om beleid te baseren op data in plaats van op menselijke interpretatie. In deze nieuwe logica, waarin alles tot in de kleinste details wordt gekwantificeerd, is zelfs meten niet langer nodig: algoritmen nemen het over via patroonherkenning. Je hoeft geen concept als ‘konijn’ meer te begrijpen om een harig dier met grote oren te herkennen; je traint gewoon een machine om te bepalen welk woord het vaakst naast zo’n afbeelding voorkomt.

Wanneer mensen hun hoop vestigen op de obligatiemarkten om ons te redden van onze eigen domheid, verwachten ze geen terugkeer van de ‘verlichting’ of het ‘gezond verstand’. Ze hopen slechts dat bepaalde gedragingen en beleidskeuzes slechter zullen scoren dan andere – dat het systeem zichzelf corrigeert via cijfers, niet via inzicht. Op dezelfde manier bieden de grote taalmodellen van vandaag – die vaak worden gepresenteerd als het toppunt van vooruitgang – geen echt oordeel, laat staan echte intelligentie. Ze beschikken slechts over een ongeëvenaarde capaciteit om patronen te herkennen, gebaseerd op een gigantische hoeveelheid eerder vastgelegde voorbeelden.

Van de neoliberale kritiek op staatsplanning in de jaren zeventig tot en met Elon Musks Doge (*Department of Government Efficiency* – red.) vandaag: politieke aanvallen op de overheid en professionele expertise hebben steeds een parallel doel gediend, het scheppen van ruimte voor systemen van ‘metahumane’ kwantificering, vergelijking en evaluatie. Hoe meer menselijk gedrag als ‘dom’ wordt bestempeld, hoe groter de kansen voor degenen die de financiële en digitale platforms bezitten die beloven ons met hun ‘kunstmatige intelligentie’ weer slim te maken.

Toch begon het technologische streven om de samenleving door algoritmen en data te besturen – en daarmee de rol van het menselijk oordeel te verkleinen – al vóór het neoliberalisme. In *The Human Condition* wees Hannah Arendt op de lancering van de Spoetnik in 1957 als een historisch keerpunt. Die gebeurtenis maakte het mogelijk om de aarde te bekijken vanuit een afstandelijk, buitenaards perspectief – een blik die de menselijke, aardse werkelijkheid minder belangrijk deed lijken. De Koude Oorlog, waarin het internet en talloze controle- en surveillancetechnologieën ontstonden, was een strijd om het meest omvattende wereldbeeld te verkrijgen. Geen enkel gedrag of detail werd als irrelevant beschouwd in het ontrafelen van de bedoelingen van de vijand.

De wetenschapshistoricus Paul Edwards noemde dit een visie van een ‘gesloten wereld’: een volledig gecontroleerd en bewaakt systeem. De hedendaagse ruimtetexiatie van Elon Musk sluit hier naadloos op aan. Zijn bedrijf Starlink heeft inmiddels bijna achtduizend satellieten in een baan om de aarde – een letterlijk alziend netwerk dat past bij zijn luchtige houding tegenover het menselijk oordeelsvermogen en verantwoordelijkheid. Toen Musk werd geconfronteerd met zijn onjuiste bewering dat USAid vijftig miljoen dollar aan condooms voor Gaza had uitgegeven – een verzinsel dat hij gebruikte om te pleiten voor een lager hulpprogrammabudget – reageerde hij laconiek: ‘Sommige dingen die ik zeg, zijn onjuist.’

De platformisering van het menselijk leven heeft ertoe geleid dat waarheid en onwaarheid, feiten en geruchten, zijn gereduceerd tot gegevenspunten van gelijke waarde. Valse informatie en dom beleid kunnen de markten net zo sterk beïnvloeden als juiste informatie en doordacht beleid, en bieden dus gelijke kansen aan speculanten. Zo steeg de S&P 500 op een ochtend in april met maar liefst zes procent, nadat een viraal gerucht de ronde deed dat Trumps invoerheffingen zouden worden opgeschort. De *Financial Times* herleidde het bericht uiteindelijk tot een pseudonieme X-gebruiker genaamd Walter Bloomberg, die vanuit Zwitserland opereerde en geen enkel spoor in de echte wereld bleek te hebben. Een aanhanger van

Het bewust affremmen van efficiëntie is een essentieel onderdeel van het kapitalisme

Hayek zou kunnen betogen dat de markt zichzelf daarna snel corrigeerde – de koers daalde binnen een uur weer met zes procent – maar dat neemt niet weg dat dit een opmerkelijk ‘domme’ wending van de gebeurtenissen was.

In een volledig geplatformiseerde wereld wordt alles herleid tot gedrag en patronen; betekenis, intentie en uitleg raken steeds meer op de achtergrond. Een van de scherpste analyses van deze ontwikkeling in de hedendaagse Amerikaanse politiek komt van de politicologen Nancy Rosenblum en Russell Muirhead, in hun studie over het ‘nieuwe complotdenken’. De klassieke complottheorie – zoals die over de moord op John F. Kennedy of de aanslagen van 11 september – steunde op een overdreven theoretische verbeelding. Ze veronderstelde ingewikkelde ketens van oorzaken, geheime strategieën en verborgen allianties. Zulke theorieën stelden extreem hoge eisen aan samenhang en betekenis, terwijl ze nauwelijks ruimte lieten voor toeval of onvoorspelbaarheid. Het nieuwe complotdenken, daarentegen, ‘vervangt de wetenschappelijke onderbouwing door sociale bevestiging: als genoeg mensen het zeggen, dan is het – om Trumps bekende uitdrukking te gebruiken – “waar genoeg”’.

De voedingsbodem van dit nieuwe complotdenken ligt in de digitale platforms en de opkomst van reactionaire influencers en ‘complotondernemers’. Bizarre en betekenisloze fantasieën, zoals de theorieën van QAnon of de bewering dat de schietpartij op de Sandy Hook-school in scène zou zijn gezet, bestaan niet om de wereld te verklaren, maar om herhaald en gedeeld te worden. Ze dienen als instrumenten van online invloed en mobilisatie, niet als pogingen tot begrip. Deze complotten wijzen vijanden aan en versterken bestaande vooroordelen, maar bieden geen uitleg en geen politiek plan.

Deze analyse brengt ons verder dan de paniek

Theorieën als die van QAnon dienen als instrumenten van online invloed en mobilisatie, niet als pogingen tot begrip

over ‘waarheid’ uit 2016, en helpt om de huidige politieke golf van ‘domheid’ beter te begrijpen. Wanneer Republikeinse politici op televisie absurde uitspraken doen over invoerheffingen, vaccins of immigratie, is het de vraag of we dat moeten zien als leugens, of als iets anders. Vaak herhalen ze simpelweg uitspraken die al rondgaan in het netwerk van complotdenkers, afkomstig van knooppunten zoals Trump en Robert F. Kennedy jr. Sommige van die beweringen functioneren als loyaliteitsbetuigingen – zoals het volhouden dat de verkiezingen van 2020 zijn gestolen – maar de meeste zijn gewoon bizar, irrationeel of ronduit ziekelijk.

Denk aan de bewering dat het DEI-wervingsbeleid verantwoordelijk zou zijn voor de branden die in januari Los Angeles verwoestten, of voor de vliegtuigbotsing in dezelfde maand waarbij 67 mensen omkwamen. Als uitspraken of oordelen roepen ze vragen op over het denkvermogen of de geestelijke gezondheid van de spreker. Maar misschien moeten we ze eerder zien als

memes: als losse stukjes symbolische nabootsing die bedoeld zijn om aandacht te trekken, tijd te vullen en inhoud te genereren. De mensen die ze herhalen klinken misschien dom, maar zij zijn niet de architecten van een mediasfeer waarin causale verklaringen zijn opgeofferd ten gunste van pure imitatie en eindeloze herhaling.

Domheid roept irritatie op wanneer ze zo opzichtig en schaamteloos is als bij het trumpisme. Zoals Hannah Arendt schreef, wordt ze ‘ondraaglijk beledigend voor “intelligente” mensen’ – zoals de Republikeinen die machteloos toekijken terwijl nationale en mondiale belangen worden geschaad.

Toch zijn economische daden van zelfvernietiging niet pas begonnen met Trumps

invoerrechten. Het idee dat managers en leiders altijd handelen vanuit een ingebouwd eigenbelang om efficiëntie, productiviteit en welvaart te bevorderen – omdat het nalaten daarvan hun ondergang zou betekenen – is al vaak genoeg weerlegd. De econoom Thorstein Veblen wees hier in 1919 al op in zijn pamflet *On the Nature and Uses of Sabotage*. Volgens hem hebben we een verkeerd beeld gekregen van sabotage, als iets uitzonderlijks of gewelddadigs. Als we teruggaan naar de oorspronkelijke betekenis van het woord – afgeleid van het Franse *sabot*, een houten klomp die de drager letterlijk vertraagt – zien we dat het bewust afremmen van efficiëntie juist een essentieel en veelvoorkomend onderdeel van het kapitalisme is.

Bedrijven zijn vaak afhankelijk van het bewust blokkeren van maatschappelijke efficiëntie om winst te maken. Ze leggen behendiger concurrenten aan banden via wetgeving (zoals octrooien) of nemen ze zelfs over om ze vervolgens uit te schakelen – iets wat Facebook/Meta herhaaldelijk heeft gedaan. Ook invoerrechten hebben historisch gediend als een winstgevend vorm van economische sabotage – iets wat Trump vaag lijkt te beseffen. Alleen werden ze destijds vooral gebruikt om economieën te beschermen die zich in een veel eerder stadium van industriële ontwikkeling bevonden dan de huidige Verenigde Staten.

De obligatiemarkten staan opvallend positief tegenover economische sabotage – zolang het maar de juiste soort sabotage is. Economische groei maakt staatsobligaties doorgaans minder aantrekkelijk voor handelaren, terwijl stagnatie en bezuinigingen juist worden beloond. Obligatiekoersen stijgen en rendementen dalen wanneer regeringen zich bezighouden met sociaal destructief beleid: het korten op publieke diensten, het verlagen van de uitgaven voor sociale zekerheid en pensioenen, en het privatiseren van publieke voorzieningen. Al deze maatregelen hebben op de lange termijn meestal negatieve economische gevolgen.

De voormalige Griekse minister van Financiën Yanis Varoufakis omschreef de door de trojka opgelegde bezuinigingen aan Griekenland in 2015 treffend als 'fiscale waterboarding' – een proces waarbij het zogenaamd rationele gedrag van schuldeisers juist het vermogen van schuldenlanden om ooit te herstellen of zich te ontwikkelen, vernietigt. Zo werden de vooruitzichten op een succesvol en productief kapitalisme systematisch ondermijnd door een kleine elite – en door de 'rationaliteit' van het kapitaal zelf. Het techno-libertaire financiële vandalisme van figuren als Elon Musk en zijn Doge kent misschien geen directe economische rechtvaardiging, maar het zou naïef zijn om te denken dat de kapitalistische klasse geen tolerantie heeft voor sabotage of domheid.

In hetzelfde essay over domheid maakte Hannah Arendt een onderscheid tussen 'voorlopig begrip' en 'werkelijk begrip'. Het soort oordeelkundig vermogen waar Kant in zijn *Kritik der reinen Vernunft* over sprak – waarvan het ontbreken volgens hem tot domheid leidt – beschouwde Arendt als noodzakelijk, maar slechts 'voorlopig'. Dit type begrip draait namelijk om het toepassen van bestaande concepten en regels op nieuwe situaties, en heeft daardoor iets circulairs: het blijft binnen de grenzen van wat al bekend is. Zo'n voorlopig begrip kan heel intelligent en precies zijn, maar schiet tekort wanneer het wordt geconfronteerd met echte vernieuwing of onvoorspelbaarheid in het menselijk handelen. Men kan ontsnappen aan de meest oppervlakkige vormen van domheid, en toch niet werkelijk begrijpen wat er in een politiek of historisch moment op het spel staat.

Arendt stelde dat er, naast het oordeelsvermogen, nog een tweede menselijke eigenschap

William Davies is een Britse politicoloog en de auteur van onder meer *Nervous States: Democracy and the Decline of Reason* (2019).

Trump en zijn regering zijn zonder twijfel, op een bijna provocerende manier, dom. Ze weten niet wat ze doen

nodig is om tot een dieper en waarachtiger begrip te komen: verbeeldingskracht. Politiek handelen vraagt namelijk dat we ons kunnen inleven in situaties die uniek en onvergelijkbaar zijn, juist omdat ze werkelijk nieuw zijn. De uitdaging die Arendt ons voorhoudt, is om over waarheid en betekenis na te denken, niet vanuit het perspectief van de econoom, financieel analist, datawetenschapper of socioloog, maar vanuit dat van de historicus.

De historicus ziet menselijke gebeurtenissen niet als voorspelbare patronen, maar als een opeenvolging van breuken, uitzonderingen en initiaties. Juist dat is wat de 'gesloten wereld' van platform- en markttoezicht niet kan bieden: een vorm van begrip die niet herleidbaar is tot data of empirische patronen. Zowel kunstmatige intelligentie als marktgerichte 'intelligentie' kan razendsnel leren van bestaande gegevens, maar blijft beperkt tot wat al meetbaar en telbaar is. Het aantal mogelijke uitkomsten is misschien groot, maar uiteindelijk eindig. In de gespeelde, geautomatiseerde wereld van zulke gesloten systemen lijkt de geschiedenis tot stilstand gekomen. Wat overblijft, is slechts een eindeloze stroom van gedragingen en reacties.

Trump en zijn regering zijn zonder twijfel – en op een bijna provocerende manier – dom. Ze weten niet wat ze doen, begrijpen geen precedents of feiten, en tonen geen enkele nieuwsgierigheid naar de gevolgen van hun beleid, noch voor mensen, noch voor de wereld daarbuiten. Het fiasco rond de invoerrechten is ironisch genoeg de grootste reclame voor het economische vakgebied in jaren. De harde realiteit laat namelijk zien dat internationale handel per saldo de welvaart en efficiëntie vergroot. De basisprincipes van de macro-economie blijken dus wel degelijk empirische waarde te hebben, en het is simpelweg dom om ze te negeren.

Tragisch genoeg voltrekt zich een soortgelijk proces van *'fuck around and find out'* binnen de publieke gezondheidszorg. De schade die Doge en de Republikeinen in het Congres aanrichten aan de publieke sector – en die verschillende afdelingen van de federale overheid toebrengen aan de universiteiten – kan worden gezien als een vorm van kapitalistische sabotage in dienst van het AI-kapitaal: het ontmantelen van menselijke kennis- en beoordelingscentra, zodat niet-menselijke leersystemen kunnen profiteren van de chaos die overblijft. Maar zelfs volgens de meest welwillende, libertaire lezing van deze strategie zullen de sociale en culturele gevolgen ervan verwoestend zijn.

Als ons enige alternatief voor domheid bestaat uit het herstellen van het 'voorlopige begrip' van de gevestigde expertorthodoxie – hoe nuttig dat op sommige terreinen ook mag zijn – dan blijven we blind voor de diepere historische oorzaken van domheid. We zullen dan niet nadenken over de manier waarop dom beleid en domme processen niet alleen worden getolereerd, maar zelfs beloond binnen het hedendaagse kapitalisme.

Het uitbesteden van de oordeelsvorming aan financiële markten, digitale platforms of combinaties daarvan, moedigt mensen bovendien aan om zich dom te gedragen, al gebeurt dat binnen systemen die worden aangestuurd door een of andere esoterische vorm van wiskundige logica.

Het zou absurd zijn om onze hoop te vestigen op Trump of het trumpisme, maar misschien kan domheid, op zo'n wereldhistorische schaal, ons toch de kans bieden om tot een vorm van 'waar' begrip te komen. Want uiteindelijk kan niets ons redden – geen markten, geen algoritmen, geen machines – behalve één menselijk vermogen: onze verbeeldingskracht. ■

Dit artikel verscheen eerder in het Amerikaanse tijdschrift N+1. Vertaling: Menno Grootveld